

Golf onder oorlogsomstandigheden

Ab Bloemendaal

“Het onderwerp “golf in tijden van oorlog” leek aanvankelijk een nogal beperkt onderwerp te zijn, omdat het laatste internationale militaire conflict op het Europees continent toch al weer ruim zestig jaar geleden is. Bovendien had golf buiten Groot Brittannië in die tijd nog een beperkte omvang. Echter, eenmaal gedoken in de historische bronnen opende zich een geheel nieuw landschap met een verbazende hoeveelheid details.

Golf - zo bleek - overleefde ook in de grimmige omstandigheden die oorlogen meebrengen. Soldaten in een oorlogsgebied zijn niet constant bezig met gevechtshandelingen, zoals menige oorlogsfilm suggereert. Integendeel, verhalen die terugkomen van de slagvelden vertellen van lange periodes verveling wachtend op de actie die nog komen moet. Het vinden van zinnige middelen voor afleiding is dan een van de hoofdtaken van de leiding. En meer dan eens bleek verrassend dat golf daarin een plaats had. Foto's uit 1915 aan het westelijk front in Vlaanderen tonen Britse militairen op een golfbaan bij Nieuwpoort. Nota bene onder bereik van de Duitse artillerie. Latere foto's van het clubhuis laten zien hoe waar dit was.

Iets dergelijks speelde zich ook af in krijgsgevangenkampen. Het lege alledaagse bestaan, gespeend van elke actie moet wel tot verveling leiden. Niet verwonderlijk dus dat de spectaculairste improvisaties om toch de geliefde sport te kunnen bedrijven tot stand kwamen in krijgsgevangenkampen (verder als POW kampen omschreven) tijdens WO II. Gedurende de jaren van WO II zouden duizenden gevangen genomen geallieerde militairen – grotendeels vliegers en bemanningen die boven Duitsland waren neergeschoten – vele jaren in gevangenschap doorbrengen. POW's zijn altijd beroemd - en berucht – geweest voor hun vindingrijkheid om te ontsnappen. Officieren hadden zelfs de *plicht* die poging te ondernemen. Het bedenken van allerlei soorten afleiding om het leven althans een schijn van normaliteit te geven had een hoge prioriteit. En wat kon voor een golf liefhebber meer normaal zijn dan te trachten tóch golf te spelen.

Verwonderlijk evenwel was dat ook al in de eerste wereldoorlog iets dergelijks had plaatsgevonden. Niet in POW kampen maar in algemene interneringskampen. Personen behorend tot de landen in oor-

log in Engeland Duitsland, Frankrijk of België, werden bijeen gebracht in dergelijke kampen. In Duitsland waar golf als een nieuwe tijdpassering bezig was populair te worden onder de welgestelden, werd het onderrecht praktisch volledig door Britse professionals gepleegd. Toen dus de oorlog in 1914 uitbrak, werden ook die – onder heftig protest van de clubleden! - overgebracht naar een interneringskamp waarvan de renbaan Ruhleben bij Berlijn het meest bekend werd.

Het was echter niet alleen in West Europa dat golf en slagvelden tezamen kwamen. Gedurende de perioden vooraf aan de veldslagen in Irak, in 1991 en 2003, kregen Amerikaanse militairen gelegenheid golf-onderrecht te krijgen als ook wedstrijden te organiseren. Woestijnzand werd met behulp van zware olie compact gemaakt, iets dat overigens overal nog steeds gebeurt waar gras moeilijk groeit.

En dan natuurlijk, waren daar de golfbanen die ernstig te lijden hadden van oorlogsomstandigheden. Ze lagen ofwel hinderlijk in de weg, of vormden gelegenheid voor een militair object. Waarschijnlijk de laatste die bekend werd in dat opzicht was de golfbaan even buiten de stad Kabul in Afghanistan. Die kwam te liggen in een zone die door de Russische troepen in de gevechten werd betrokken. Enkele jaren later opnieuw bij de daarna volgende vijandelijkheden met de Taliban. Na de beëindiging van de krijgshandelingen waren golf enthousiasten – velen behorend tot herstedetachmenten uit Europese landen - er snel bij de baan weer bruikbaar te maken. Zij het, met de restanten van de voorbije oorlog nog overal aanwezig.

Over het geheel schildert dit een helder beeld van mensen voor wie sport betekenis had en ondanks alles tóch middelen wilden vinden daarmee door te

gaan, ondanks en in weerwil van de vaak grimmige omstandigheden.

Van de vele gedocumenteerde verhalen over golf in krijgsgevangenschap, blijft er één dat de meeste aandacht heeft getrokken omdat het onderdeel werd van de film *The Great Escape*. Hoewel niet prominent in de film aanwezig, speelde de zelf aangelegde golfbaan in een POW-kamp een belangrijke rol omdat mede daardoor een aantal krijgsgevangenen konden ontsnappen.¹

Alles bijeen een beeld van een wereld waarin oorlog, gevangenschap en bezetting niet bij machte waren golfers van hun geliefde sport af te houden.

De periode van WO I

Groot Brittannië

Golf had in Groot Brittannië juist in de periode van 1900 – 1914 een belangrijke plaats gekregen in de algemene sportbelangstelling ook onder de midden-groepen. Honderden golfbanen waren in een tiental jaren aangelegd waaronder vele openbare. Vanaf 1914 echter zond Engeland elke beschikbare man naar de fronten in Frankrijk en België waar ze terecht kwamen in ofwel de gruwelijke loopgravenoorlog, of in grenzenloze verveling achter het front. Een van de eerste golfsportverslaggevers was Bernard Darwin - inderdaad "een kleinzoon van...", - hij verhaalt over een golfbaan "Lombartzyde" bij Nieuwpoort in 1915, waar militairen vrijelijk golf speelden, totdat het clubhuis

Golf Illustrated 1915, March, nr 6. pg 24

THE LOMBARTZYDE CLUB HOUSE

Undoubtedly used by the Germans in their operations at the mouth of the River Yser

werd stukgeschoten.

In Engeland zelf werd tegen het einde van de oorlog menige golfbaan omgevormd tot agrarisch gebied om producten te vervangen die niet langer geïmporteerd konden worden. Toen de oorlog voorbij was had Engeland niet alleen haar topspelers verloren, maar ook een groot aantal van zijn historische golfbanen.

Eén neveneffect van die oorlog had nog een positief gevolg. Vrouwen die jarenlang de oorlogsproductie in de munitiefabrieken op peil hielden, hadden nu een positie veroverd van onafhankelijkheid, die ze niet meer zouden afstaan. Ook niet op de golfclubs waar ze tot die tijd nauwelijks of niet getolereerd werden.

Duitsland

Zoals hierboven al aangehaald, werden in WO I onder de regels van het verdrag van Geneve, burgers van landen in oorlog die zich een vijandelijk land bevonden, geïnterneerd. In het algemeen werden ze in alle landen met respect behandeld. Interneringskampen hadden geen strenge regels en men kon er vrijelijk met de familie thuis corresponderen.

En zo werden veertien golfprofessionals die in Duitsland aanwezig waren toen de oorlog uitbrak, samen met honderden andere geïnterneerden, bijeengebracht in een tot kamp ingerichte renbaan: Ruhleben, bij Berlijn. Een van de geïnterneerde golfprofessionals vertelt hierover:

"...Wij hadden het geluk dat de oude Graaf Schwering als kampkommandant was aangewezen over de tweeduizend geïnterneerden, waaronder alle Britse golfprofessionals in Duitsland. Hij deed zijn uiterste best ons leven zo tolerabel te maken als mogelijk was. Er kwam een sporthal waar op gezette tijden kon worden gespeeld. Van acht uur 's morgens hadden de golfers de hal tot hun beschikking. Buiten waren hoge netten opgericht en het was gewoon komisch om te zien hoe om acht uur vroeg tweehonderd enthousiasten het gras opstormden voor hun dagelijks oefenuurtjes. Een bonte verzameling stokken en ballen meestal samengesteld uit restanten van van alles en nog wat. Eenmaal per jaar hadden we een kampioenstermooi over drie holes. Golf hielp ons echt om door de jaren van internering door te komen..."

Een columnist van de New York Times zag de dingen in een ander licht. Hij schreef : "(...) de gevangenen (mijn cursief) in Ruhleben hebben de eerste Concentratiekamp (mijn cursief) Golf Club opgericht. ..." De krant gaat verder te vertellen dat: "...De Britse pro-

fessional van de Berlin Golf Club, die ook *Hoofd van de Politie* (mijn cursief) was in het kamp, een kleine golfbaan heeft aangelegd binnen de grenzen van de renbaan..."².

In het algemeen een atmosfeer die aangeeft dat sportmensen, in elk geval ook golfers, altijd zullen trachten door te gaan met wat zij beschouwen als een essentieel onderdeel van hun bestaan, ongeacht de omstandigheden.

Kennelijk koesterden weinigen later haatgevoelens, want niet lang na 1918 kreeg een groot aantal van hen de positie weer terug. Een van hen was Percy Alliss, de vader van de nu wereldbekende BBC TV verslaggever Peter Alliss. Percy Alliss won het Duitse Open Kampioenschap niet minder dan vijf maal. Hij bleef in Berlijn tot 1933 waar ook Peter Alliss werd geboren.

De periode van W.O. II

Het probleem van de POW's

Krijgsgevangenen zijn historisch een lastig probleem voor de strijdende partijen. Ze moeten worden opgeborgen, gevoed, bewaakt en dat alles onder de regels van de Conventie van Geneve. Vandaar dat later in 1940 die door het Duitse leger krijgsgevangenen waren gemaakt, terug werden gestuurd naar hun nu bezette land. Behalve natuurlijk de Engelsen. Officieren bleven in krijgsgevangenschap en zij die in hun eigen, nu bezette, land verbleven dienden zich te melden om alsnog te worden afgevoerd.

In de loop van de oorlogsjaren kwamen daar nog duizenden vliegtuigbemanningen bij die boven Duitsland waren neergehaald. Zij werden ondergebracht in daarvoor ingerichte POW Camps die de titel *Stalag Luft* hadden. Acroniem voor Stammlager. In de goede militaire traditie kwamen officieren in aparte kampen. Een ervan, Stalag Luft III, is bijzonder bekend geworden omdat het meespeelde in de film *The Great Escape*. Het is deze belevenis die hier uitgebreid wordt aangehaald omdat die representatief is voor de vele andere pogingen het leven als krijgsgevangene dragelijk te maken.

Het is onvermijdelijk dat wanneer een gezelschap Britten tezamen wordt gebracht, het bijna onvermijdelijk is dat er een aantal van hen golf speelt en zo was het nauwelijks verwonderlijk dat ook in Stalag Luft III een niet gering aantal golfers aanwezig was. Een van hen kreeg grote bekendheid, een stagiair journalist van The Times: Pat Ward Thomas. Hij kwam in

1939 uit College met hij het voornemen journalist te worden, maar met de naderende oorlog meldde hij zich aan voor de jachtvlieger opleiding. Het werden bommenwerpers.

Al in november 1940 werd hij neergehaald – voor de tweede keer zelfs, de eerste keer lag hij een dag in de Noordzee – nu boven Noord-Holland terug van een missie boven Berlijn. Hij beschreef die ervaring in die typisch onderkoelde Britse stijl:

"...(...) trundling back from Berlin, having deposited our little load of bombs which may have mildly inconvenienced a few citizens, all was serene until a German gunner who had not been taught that it was unsporting to shoot sitting ducks, score a hit on one engine..."

Hij en zijn bemanning werden overgebracht naar achtereenvolgende kampen. Pat Ward Thomas zelf werd uiteindelijk overgebracht naar Stalag Luft III bij Sagan in Zuidwest Silezië waar hij zou blijven tot het eind van de oorlog.

Al vrij snel ervoer hij dat het kamp een niet gering aantal golfers onder de gevangenen had. Enkele van hen waren zelfs al bezig stokken en ballen te fabriceren van alles dat maar als geschikt kon worden gevonden. In een opwelling verzocht hij de kampcommandant toe te staan binnen de hekken een kleine golfbaan aan te leggen. Hij gebruikte het oeroude argument, dat krijgsgevangenen die niets te doen hadden, altijd opstandig werden en pogingen gingen ondernemen te ontvluchten. Een bezigheid als golf was een goede afleiding. Tot hun niet geringe verwondering werd het toegestaan en er ontstond zelfs een huisindustrie in het maken van ballen en stokken.

Wat deze activiteit tot geschiedenis maakte was, dat de algemene aandacht en deelname dusdanig omvangrijk werd, dat terzijde ervan een groep anderen

kans zagen een tunnel te graven onder het prikkeldraad door en enkelen konden ontsnappen. Doordat dit gedeelte werd verfilmd is het verhaal van de "Sagan golf course" bewaard gebleven. De golfbaan werd daarna enige tijd gesloten, maar niet lang daarna toch weer toegestaan na een plechtige belofte geen vluchtelingen meer te ondernemen.

Het fabriceren van de golfballen werd een verhaal apart. Van gymschoenen werden reepjes rubber gesneden die om een kern – een knikker of zoiets – werden gewonden om daarna met reepjes leer, gesneden uit een riem of een schoen, werden dichtgenaaid. In het Brits Golf Museum in St Andrews een bewaard exemplaar dat wonderlijk genoeg praktisch voldeed aan de eisen van een echte golfbal.

Pat Ward Thomas beschreef al deze activiteiten en verzond ze via het Rode Kruis naar Engeland. De Duitse censurist die de post moest nalezen, had de grootste moeite met de vertaling vanwege de voor hem onbekende begrippen. Tot ieders verwondering kwam de tekst terug met een aantekening van een toen heel bekende sportpublicist, Henry Longhurst, met de aanbeveling het als verhaal uit te geven. Tot het einde van de oorlog is de "Sagan golfbaan" blijven functioneren. Ward Thomas kreeg na zijn terugkeer in Engeland de positie van golfverslaggever, iets dat hij de rest van zijn werkzaam leven zou blijven.

Golf onder oorlogsomstandigheden in Engeland

Intussen hield ook in Engeland golf niet geheel op met bestaan en kon met de nodige beperkingen toch doorgang vinden. Op een latere generatie is dit menigmaal zonderling overgekomen. De realiteit echter is dat juist onder de beperkende en vaak belemmerende omstandigheden van een oorlog, mensen zoeken naar bezigheden die iets van het normale leven terugbrengen. Sport is daar een duidelijk voorbeeld van. Onder andere de voetbalcompetities in zowel de oorlogvoerende- als de bezette landen zouden nog jaren doorgang vinden.

Natuurlijk kwam er gebrek aan materialen maar ook daar werden de nodige ingenieuze oplossingen voor gevonden. Golf kreeg bovendien te maken met enkele aanpassingen specifiek voor deze sport. Een van de aantrekkelijkheden is dat het wordt gespeeld in een natuurlijk gebied van circa 50 hectare. Hoewel niet altijd de bedoeling, kan de Tee zich overal in dat terrein bevinden. En dat brengt mee dat een groot aantal spelregels voorziet in hoe je volgens die regels moet handelen. Oorlogsomstandigheden brachten wat noodzakelijke aanpassingen mee die in hun aard prachtig weer-

geven hoe Engelsen met die omstandigheden om gingen: Een selectie van die aanpassingen illustreert dat:

Een speler wiens slag wordt beïnvloed door het tegelijkertijd exploderen van een bom, mag de bal opnieuw spelen van dezelfde plaats onder toevoeging van een strafslag...

Spelers wordt verzicht bom- en granaatsplinters te verzamelen om de grasmaaimachines te sparen.

De posities van niet ontplofte bommen zijn gemarkeerd met rode vlaggen op een redelijke maar niet gegarandeerde afstand er van.

Als een bal in een mijnenveld is terecht gekomen, wordt geadviseerd niet te proberen die bal terug te halen. Hij mag een nieuwe bal spelen zonder straf.

Zulke geringe storende factoren konden ten slotte niet gezien worden als een echte interruptie van het spel, en een speler niet moest niet verwachten strafeloos daarvoor te worden gevrijwaard.

Deze droge opsomming van de aanpassing van de regels, geeft meer dan iets anders, het doorzetten van het spel ondanks de omstandigheden weer.

En zelfs als het over is...is het niet echt over...

"...als de greens zwart zijn, moet het wel Kabul zijn..."

Toen het Russische leger zich in 1989 uit Afghanistan terugtrok liet het een enorme hoeveelheid militair materieel achter. Artillerie, zware tanks, howitzers en vooral mijnenvelden. Hele gebieden waren vol gelegd met landmijnen van diverse soorten en natuurlijk zonder registratie van hun positie. Een locatie van die oorlogsresten was de golfbaan van Kabul. Aangelegd in 1972 genoot die een reputatie van gezellige omgang van meerdere nationaliteiten.

De opnieuw ingebruikname, althans een poging daartoe na het stilvallen van de vijandelijkheden, was toen een gezelschap journalisten was overgekomen om de toestand van nabij te zien. Er was geen gras op de fairways, bunkers waren overal, hoewel de meeste niet aangelegd maar "ontstaan" waren waar granaten hun destructieve werk hadden gedaan. Journalisten van de Daily Telegraph publiceerden er een artikel over op 16 oktober 2001.

Zij ondervonden dat het meer was dan alleen de bal wegslaan en terugvinden om verder te spelen. Midden in een fairway stond een 75 mm howitzer en iets verder een verlaten zware tank. De vroegere professional die hopen op betere tijden aanwezig was, wees hun er alleen op dat een bal in dat of dat gebied

beter kon blijven liggen vanwege niet geruimde mijnen.

Toch opende de golfbaan weer in 2004 en hoewel nog beschouwd als "redelijk grof" werd hij met plezier in gebruik genomen nadat met 'herstelkapitaal' het ergste was verwijderd. Het gaf iets weer van vroegere gelukkiger tijden. Helaas was het slechts drie jaar later dat de Taliban de baan opnieuw ruïneerden, en naar het lijkt, nu voorgoed.

Mr. Abdul Quarum, de eigenaar, professional en algemeen toezichthouder, geeft nog niet op. "In dit land" zei hij "keert "alles altijd weer terug naar hoe het was..."

Als Afghanistan ook maar iets nodig heeft, zijn het wel optimisten zoals Mr Abdul.

Conclusie

De groei en expansie van golf over de gehele wereld kan soms besturen en directies van andere sporten verwonderen. Velen zien de deelname van vooral de amateurdeelnemers teruglopen, terwijl golf nu al twintig jaar een onafgebroken spectaculaire stijging vertoont. Het overleefde niet alleen perioden van slagvelden en vernietigde accommodaties. Het groeide tegen elke verwachting op een wijze die niet voor mogelijk was gehouden, van een elitaire bezigheid tot een algemeen aanvaarde vrijetijdsbesteding onder alle rangen en standen.

Waar eens Groot Brittannië en de USA het gehele terrein van deze sport beheersten, komen de kampioenen nu uit de gehele wereld. Inclusief uit de landen uit Midden en Verre Oosten als India, Korea, Japan en nu ook China.

Golf, zo lijkt het, overleefde niet alleen de slagvelden en de destructie van de accommodaties, maar ook de elitaire mentaliteit die de groei lang belemmerde. Golf, zo schijnt het, kent geen beperkingen meer. Niet in deelname, niet in maatschappelijke achtergrond of nationaliteit. Gegeven de passende mentaliteit, is golf 'everyone's game'.

Geraadpleegde literatuur

Darwin, Bernard., *Bernard Darwin on Golf.* (Guildford, Conn. U.S.A. 2003)

Darwin, Bernard, e.a., *A History of Golf in Britain.* (London 1952)

Darwin, Bernard., *Golf Illustrated* (Maart 1915)

Gillmeister, Heiner, Ch. Meister, D. Quantz., (*Hunderd Jahre Golf in Deutschland. Gründerzeiten.* (Wiesbaden, 2005)

Grimsly, Will., *GOLF. Its History People & Events.*

(Englewood Cliffs. N.Y. 1966)

Leach, Henry., *The American Golfer.* (maart 1915)

Longhurst, Henry. *It was good while it lasted* (London and Aylesbury 1941)

Longhurst, Henry., *My Life and Soft Times.* (London, 1971)

Strege, John, *When War Played Through. Golf During World War II* (New York. 2005)

Ward –Thomas, Pat., *Not Only Golf. Autobiography.* (London 1981)

Naschrift,

De geschiedenis van de golfsport tijdens oorlogsomstandigheden heeft zich in dit artikel beperkt tot hoofdzakelijk Groot Brittannië en Duitsland. Daar was sprake van de uitzonderlijke gebeurtenissen die geschiedenis maakten en aanleiding gaven tot uitgebreide literatuur.

Ook in de Verenigde Staten gebeurde ten opzichte van golf het nodige in de periode van de tweede wereldoorlog. Toch heb ik dat niet opgenomen in dit artikel omdat in de USA de reactie op het in oorlog zijn, van een zodanig andere aard was, dat het een aparte beschouwing verdient. Dit werd naar mijn mening hoofdzakelijk veroorzaakt door de bevreemding van de Amerikaanse burgers dat hun land metterdaad niet alleen deelnam aan een wereldoorlog, dat was in de eerste wereldoorlog ook al gebeurd. Het was het feit dat ze ervoeren dat hun land nu direct werd aangevallen. In eerste instantie gaf dit een vervreemding die slechts langzaam tot realiteit werd in het beschouwen van beperkingen die al dan niet aan sport zouden moeten worden opgelegd.

Ten opzichte van het al dan niet doorgaan van vooral kampioenschappen, waaronder die van golf, weken zij duidelijk af van de Europese landen. Een beschouwing hierover dient op een ander platform te geschieden.

¹ . Zie Pat Ward Thomas in : *Not Only Golf.* (Londen 1981) De film is een compilatie van meerdere ontsnappingspogingen over een aantal kampen.

² New York Times Juni 1915. De Britse Professional was C.S. Butchart, verbonden aan de Berlijnse Golf Club. Zijn werkelijke functie was enigszins anders dan de titel "Hoofd van de Politie" zou doen vermoeden. In "Hunderd Jahre Golf in Deutschland" vermelden de auteurs dat de ware inhoud van de functie enigszins bescheidener was. Het had te doen met de supervisie over de hygiëne in het kamp die ook inhield "Überwachung der Latrinen" (Albrecht Golf Verlag Wiesbaden 2005)